

Sağlıkla İlgili Araştırmalarda Derleme (İnceleme) Türleri / Types of Review in Health-Related ResearchArzu İLÇE¹, Işıl Işık ANDSOY², Aykut TURGUT³1. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, arzuilce@gmail.com 2. Karabük Üniversitesi, isilandsoy@gmail.com 3. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, turgut_aykut@yahoo.com

Gönderim Tarihi | Received: 06.11.2023 Kabul Tarihi | Accepted: 19.04.2025, Yayın Tarihi | Date of Issue: 30.04.2025

Atıf | Reference: "İLÇE, A., ANDSOY, I.I. & TURGUT, A. (2025). Sağlıkla İlgili Araştırmalarda Derleme (İnceleme) Türleri. *Sağlık Akademisi Kastamonu (SAK)*, 10 (1), 83-98. DOI: <https://doi.org/10.25279/sak.1386841>"**Öz**

Sağlık alanındaki kaynakların fazlalığı ve araştırmacıların zamanının kısıtlılığı düşünüldüğünde derlemeler karar vermede önemli bir role sahiptir. Uluslararası literatürde hedefe yönelik çalışılan derleme türleri ile giderek daha fazla karşılaşmaktadır. İyi bir derleme, ilgilenilen araştırma sorusu için var olan tüm kanıtların bir arada bulunacağı eşsiz bir kaynaktır. Bu makalede, yazarların uygun bir tasarım seçmesine yardımcı olmak için derleme (inceleme) türleri ve temel özellikleri açıklanarak, yazarların hangi yaklaşımı seçebilecekleri konusunda bilgiler sunulmuştur.

*Anahtar Kelimeler: Gözden geçirme, Literatür gözden geçirmesi, Sistematiik derleme.***Abstract**

Reviews play a significant role in decision-making given the wealth of resources in the field of health and the constrained time of researchers. Target-oriented compilation kinds are more frequently found in international literature. A good review is a special tool that will include all the evidence that is accessible for the relevant research issue. This article describes the many types of reviews and their defining characteristics to assist authors in selecting an appropriate design.

*Keywords: Review, Review literature, Systematic review.***1. Giriş**

1990'lı yılların başlarında gündeme gelen kanıta dayalı uygulamalar, sağlık bakımı profesyonellerinin hastalara mümkün olan en iyi kanıtı kullanarak sunulan sağlık hizmeti yaklaşımıdır. Günümüzde sağlık bakımı profesyonelleri klinik karar verme noktasında giderek artan bir oranda kanıta dayalı uygulamalara başvurmaktadır (Kent ve diğerleri, 1999). Bu uygulamalar arasında yer alan sistematik gözden geçirmeler, sağlık profesyonelleri ile hastaları mevcut en iyi kanıtlar konusunda bilgilendirmeyi, sağlık konusundaki politikaları etkilemeyi ve gelecekteki araştırma önceliklerini belirlemeyi amaçlamakta, yine yüksek kaliteli, randomize kontrollü çalışmaların sistematik gözden geçirilmesinin yapılması kanıta dayalı uygulamalar açısından büyük önem taşımaktadır (Smith ve Noble, 2016). Bu uygulamalar arasında kullanılan diğer yöntemler metaanalizler,

cohort çalışmaları, vaka kontrol çalışmaları ile vaka raporlarıdır (Murad ve diğerleri, 2016). Sağlık alanındaki kaynakların fazlalığı ve araştırmacıların zamanının kısıtlılığı düşünüldüğünde derlemeler karar vermede önemli bir role sahiptir. İyi bir derleme, ilgilenilen araştırma sorusu için var olan tüm kanıtların bir arada bulunacağı eşsiz bir kaynaktır. Bu makalede, yazarların uygun bir tasarım seçmesine yardımcı olmak için derleme (inceleme) türleri ve temel özellikleri açıklanmaktadır. Akademik bağlamda, "derleme" ve "inceleme" terimleri farklı anlamlar taşımaktadır. Eğer bir çalışma yalnızca mevcut bilgileri derleyip sunuyorsa "derleme" terimi daha uygunken, bir değerlendirme, kıyaslama veya yorumlama süreci içeriyorsa "inceleme" terimi daha uygun ve anlamlı hale gelmektedir. Ancak, akademik literatürde "review" karşılığı olarak en yaygın kullanılan terim "derleme"dir. Bu çalışmada, terminoloji seçimi bu bağlam göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

2. Derleme (İnceleme)

Sağlık hizmetlerinde kullanılan derlemelerin birçok farklı biçimi bulunmaktadır. Bunların arasından en bilindik olanı geleneksel literatür derlemesidir. En yaygın olarak kullanılan geleneksel literatür derleme türünün güvenilirliği genellikle düşüktür. Geleneksel literatür derlemesinin güvenilirliğinin düşük olmasının nedenleri dahil edilme kriterlerinin olmaması, seçilen çalışmaların araştırmacının bireysel tercihlerine göre seçilmesi ve araştırma metodolojisinin genellikle kritik bir değerlendirmeyi içermemesi ile çoğu derlemenin fikir yanlılığına eğilimin olmasıdır (What is a Systematic Review (SR)?, t.y). Diğer yandan kanıta dayalı uygulamaların giderek yaygınlaşması, derleme türlerinin çeşitliliğinin de artmasına öncülük etmiştir (Grant ve Booth, 2009). Ancak günümüzde sağlıkla ilgili araştırma yapan bilim insanları, oluşan bu çeşitlilikle birlikte, hangi tasarım çerçevesinde ve ne tür bir derleme oluşturacağı konusunda çelişkiler yaşayabilmektedir (Noble ve Smith, 2018). Yine, araştırmacıların bir konunun nasıl seçileceğinden, kaç makalenin dahil edileceğinden ve literatür taramasına nelerin yer alması gerektiği konularında da bilgiye gereksinimi bulunmaktadır (Cronin ve diğerleri, 2008).

Bir derlemenin genel amaçları; (a) bir konu, kavram veya problem hakkında bilinenlerin ve bilinmeyenlerin belirlemek, (b) bir konu, kavram veya problemle ilgili literatürdeki boşlukların, tutarlılıkların ve tutarsızlıkları belirlemek, (c) bir konu hakkındaki çalışmaların güçlü ve zayıf yönlerinin sentezlemek, (d) bir çalışmayı yönlendiren teorik yapıları tanımlanmak, (e) bir çalışmanın tekrarlanması ya da iyileştirilmesi ile ilgili ihtiyaçları belirlemek, (f) bir çalışma için uygun bir araştırma tasarımı, metodolojisi ve analizini belirlemek, (g) bir çalışmanın bulgularını tartışmak, sonuçlar çıkarmak ve gelecekteki araştırma, uygulama, eğitim ve politika değişiklikleri için önerilerde bulunmak, (h) gelecekteki araştırma, uygulama, eğitim ve politikalar için tavsiyelerde bulunmak, (i) yeni bir uygulama ortaya koymak veya mevcut uygulamaları, protokolleri ve politikaları yenilemek, sürdürmek ya da yenilerini geliştirmek için destekleyici kanıtlar elde etmek, (j) projelerin, politikaların ve protokollerin geliştirilmesine rehberlik eden klinik sorular oluşturmak, (k) çeşitli çalışma soruları ve hipotezleri oluşturmak şeklinde sıralanabilir (LoBiondo-Wood ve Haber, 2014). Tanımlanmış olan 14'ten fazla derleme türü olmasına karşın genel olarak derlemeler dört grupta incelenmektedir (Grant ve Booth, 2009).

3. Derleme (İnceleme) Türleri

1. Geleneksel ya da anlatı şeklinde (Narrative) derleme
Örnek: Elektif Cerrahi Süreçte Yaşanan ve Göz Ardı Edilen Bir Sorun: Ameliyatın Gecikmesi ve İptali. (Aygin ve Çelik Yılmaz, 2020),

2. Kapsam belirleme derlemesi (Scoping review)
Örnek: Scoping Review of Frailty in Vascular Surgery (Vasküler cerrahide kırılganlığın kapsam derlemesi) (Drudi ve diğerleri, 2019),

3. Hızlı kanıt değerlendirmesi (Rapid evidence assessment)
Örnek: Rapid Evidence Review of Bariatric Surgery in Super Obesity (BMI $\geq$ 50 kg/m²) (Süper Obez Bireylerde (BMI $\geq$ 50 kg/m²) Bariatrik Cerrahinin Hızlı Kanıt Değerlendirmesi) (Peterson ve diğerleri, 2017),

4. Sistemik derleme (Systematic review) ve meta analiz (Meta-analysis)
Örnek: Patients Safety in the Operating Room: A Systematic Review (Ameliyathanede Hasta Güvenliği: Sistemik Bir Derleme) (Kabu Hergül ve diğerleri, 2016), Is Minimally Invasive Surgery Beneficial in the Management of Esophageal Cancer? A meta-analysis (Minimal İnvaziv Cerrahi Özofagus Kanseri Yönetiminde Faydalı mı? Bir Meta-Analiz) (Nagpal ve diğerleri, 2010).

5. Bütünleyici (Integrative) derleme

Örnek: Recommendations for Emergency Departments Caring for Persons with Opioid Use and Opioid Use Disorders: An Integrative Review (Opioid Kullanımı ve Opioid Kullanım Bozukluğu Olan Bireylere Bakım Veren Acil Servisler İçin Öneriler: Bütünleyici Bir Derleme) (Slater ve diğerleri, 2022)

6. Gerçekçi (Realist) inceleme

Örnek: The use of practice education facilitators to strengthen the clinical learning environment for nursing students: A realist review (Hemşirelik Öğrencileri İçin Klinik Öğrenme Ortamını Güçlendirmede Uygulama Eğitimi Kolaylaştırıcılarının Kullanımı: Gerçekçi Bir İnceleme) (Mathisen ve diğerleri, 2022) ,

7. Şemsiye (Geniş kapsamlı) (Umbrella) derleme

Örnek: Coenzyme Q10 Supplementation in Reducing Inflammation: An Umbrella Review (Enflamasyonun Azaltılmasında Koenzim Q10 Takviyesi: Bir Şemsiye Derleme) (McRae, 2022)

3.1. Geleneksel ya da Anlatı (Narrative) Derlemeler

Anlatı derlemeler, genellikle deneysel araştırmaları desteklemek için az sayıda seçilmiş olan çalışmaların bir özetini sağlamaktadır. Bu derlemelerin çoğu zaman tekrarlanması zordur ve inceleme kapsamlı olmayabileceğinden tarafsızlık olabilmektedir (Grant ve Booth, 2009). Bu inceleme türü, bir literatürü eleştirmekte, özetlemekte ve incelenen konuyla ilgili sonuçlar çıkarmaktadır. Derlemenin bütünü, konuya hitap eden ilgili çalışmalar ve bilgilerden oluşmaktadır. Derleme için belirli kaynakları seçme kriterleri her zaman okuyucuya açık halde sunulmaz ve sonuç olarak genellikle tekrarlanamazlar. Bu tür derlemeler, belirli bir konu alanındaki literatürün bir araya getirilmesinde, özetlenmesinde ve sentezlenmesinde faydalıdır. Temel amacı, yazara ve okuyucuya konuyla ilgili kapsamlı bir bakış sunmak ve önemli araştırma alanlarını vurgulamak olan bu gözden geçirmeler araştırmacılara güncel pratik protokoller sunabilmektedir (Cronin ve diğerleri, 2008; Griffith University, t.y.; Noble ve Smith, 2018).

Bir anlatı veya geleneksel derlemeler bir konu hakkındaki bilgilerin kapsamlı, eleştirel ve nesnel bir analizidir. Bunlar araştırma sürecinin önemli bir parçasıdır ve araştırma için teorik bir çerçeve, odak veya bağlam oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Bir literatür taraması, bir bilginin temelindeki boşlukları veya tutarsızlıkları belirleyebilmek için literatürdeki kalıpları ve eğilimleri belirlemeye yardımcı olmaktadır. Bu durum, araştırmayı haklı çıkaracak yeterince odaklanmış bir araştırma sorusuna yönlendirmesi gerekmektedir (Baker, 2016)Günümüzde kullanılan dört yaygın anlatı incelemesi türü bulunmaktadır (Onwuegbuzie ve Frels, 2016).

1. *Genel literatür derlemesi*; konuyla ilgili mevcut bilgilerin en önemli ve kritik yönlerinin gözden geçirilmesini sağlayan genel literatür taramasıdır. Bu genel literatür taraması, bir tezin girişini veya araştırma amacını oluşturur, altında yatan hipotez veya problem tanımlanır.

2. *Teorik literatür derlemesi*; bir kuramın araştırmayı nasıl şekillendirdiğini veya çerçevelediğini inceleyen derlemelerdir.

3. *Metodolojik literatür derlemesi*; Araştırma yöntemlerinin ve tasarımının tanımlandığı derleme türüdür. Bu metodolojik incelemeler, kullanılan yöntemlerin güçlü ve zayıf yanlarını özetlemekte ve geleceğe yön vermektedir.

4. *Tarihsel literatür derlemesi*; Genellikle bir konunun, kavramın, teorinin, fenomenin literatürde ilk ortaya çıkışından başlayarak, daha sonra bir disiplinin bilimi içindeki gelişimini takip ederek, belirli bir süre boyunca araştırmayı incelemeye odaklanır. Amaç, en son gelişmeleri göstermek ve gelecekteki araştırmalar için olası yönleri belirlemek için araştırmayı tarihsel bir bağlama yerleştirmektir (Onwuegbuzie ve Frels, 2016).

3.2. Kapsam Belirleme Derlemeleri (Scoping Review)

Kapsam belirleme derlemesi, araştırma kanıtlarını sentezlemek için giderek daha popüler bir yaklaşım haline gelmiştir(Daudt ve diğerleri, 2013).

Birincil olarak, araştırmanın doğası ve özellikleri bakımından bir ilgi alanındaki literatürü haritalamayı amaçlamaktadır. Kapsam belirleme derlemesi, konu henüz kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmemişse veya karmaşık ya da heterojen bir yapıya sahipse özellikle yararlı olabilmektedir. Genellikle bu derleme türleri, bir konu alanındaki araştırmaların kapsamını ve doğasını incelemek, araştırma bulgularını özetlemek ve yaymak veya araştırma boşluklarını tespit etmek için tercih edilmektedir. Ayrıca bu incelemeler şeffaf bir yöntemle araştırma alanlarının haritalandırılmasında veya sistematik bir incelemenin ön adımı olarak da kullanılabilmektedir (Levac ve diğerleri, 2010). Bu tür derlemeler mevcut araştırma konusu ile ilgili literatürün potansiyel boyutu ve kapsamı hakkında bir ön değerlendirme sağlamaktadır (Grant ve Booth, 2009). Temel amacı mevcut kanıtları belirlemek ve haritalamaktır (Anderson ve diğerleri, 2008; Arksey ve O'Malley, 2005). Bir konu hakkında tam bir sistematik derlemeye gerek olup olmadığı konusunda bilgi sağlamaktadır. Sistematik, şeffaf ve tekrarlanabilir olmaları sistematik derlemeler ile ortak özellikleri arasındadır (Grant ve Booth, 2009). Kapsam belirleme derlemeleri; belirli bir alandaki kanıt türlerini belirlemek, literatürdeki anahtar konseptleri/kavramları/tanımları netleştirmek, belirli bir konu veya alan üzerinde araştırmanın nasıl yapıldığını incelemek, bir kavramla ilgili temel özellikleri veya faktörleri belirlemek, sistematik bir derlemenin öncüsü olmak ya da bilgi boşluklarını belirlemek ve analiz etmek için kullanılmaktadır(Munn ve diğerleri, 2018).

Kapsam belirleme derlemeleri, bir araştırma sorusu ile ilgili tüm ilgili literatürü kapsamlı bir şekilde şeffaf olarak titizlikle incelediği için sistematik derlemelerle aynı süreçleri içermektedir. İki gözden geçirme yöntemi arasındaki temel farklılıklar, farklı amaç ve amaçlara yer vermeleridir. Bu farklılıklardan ilki kapsam belirleme derlemesinin amacı bir konu alanındaki literatürün haritasını çıkarmak iken, sistematik bir incelemenin amacı ise belirli bir soru üzerinde mevcut en iyi araştırmayı özetlemektir (Clarke, 2011) Yine, kapsam belirleme derlemesi geniş bir konuyla ilgili potansiyel olarak çeşitli literatüre genel bir bakış sunmayı amaçlarken, sistematik bir inceleme ise odaklanmış bir araştırma sorusuna ilişkin nispeten daha az sayıda çalışmadan ampirik kanıtları gözden geçirmektedir (Higgins ve diğerleri, 2019) İkincisi, kapsam belirleme derlemeleri genellikle müdahalelerin etkililiğini ele alan sistematik derlemelerden daha geniş bir yelpazede çalışma tasarımları ve metodolojileri içermekte, genellikle randomize kontrollü araştırmalara odaklanmaktadır. Üçüncüsü ise kapsam belirleme derlemeleri, incelenen materyale eleştirel bir bakış açısı getirmeden tanımlayıcı bir genel bakış sağlamayı amaçlamaktadır. Buna karşılık, sistematik derlemeler, önyargı riski açısından değerlendirilen çalışmalardan elde edilen kanıtların bir sentezini sağlamayı amaçlamaktadır (Higgins ve diğerleri, 2019) Kapsam belirleme derlemelerinin (1) araştırma sorusunun belirlenmesi, (2) ilgili çalışmaların belirlenmesi, (3) çalışma seçimi, (4) verilerin grafiğinin çıkarılması, (5) sonuçların derlenmesi, özetlenmesi ve raporlanması, ve (6) isteğe bağlı bir danışma çalışmasını içeren altı aşaması bulunmaktadır (Arksey ve O'Malley, 2005).

Tsen ve diğerleri'nin (2022) "Otomatik el hijyeni izleme sistemlerinin değerlendirilmesi: Kapsam belirleme derlemesi" başlıklı çalışmada otomatik el hijyeni izleme sistemleri ile ilgili mevcut çalışmaları haritalamak amacıyla bir kapsam belirleme derlemesi yapılmıştır. Bu cihazların uygulanmasının uyumu önemli ölçüde iyileştirebileceği bildirirken sağlık çalışanların cihazları kabulünde sorunlar yaşadığını, cihaz doğruluk oranlarının artmasıyla, sağlık çalışanlarının cihazları kabul etmeye daha istekli hale gelecekleri bildirilmektedir (Tseng ve diğerleri, 2022).

3.3. Hızlı Kanıt Değerlendirmesi (Rapid Evidence Assessment)

Hızlı kanıt değerlendirme, bir konu hakkında sistematik bir literatür taramasıdır. Sistematik gözden geçirme ile karşılaştırıldığında, hızlı kanıt değerlendirme, ilgilenilen araştırma sorusunu belirlemek, toparlamak ve cevaplamak üzere gereken süreyi azaltmak için çeşitli pratik tasarım kararları ve adımlar atılmaktadır (Ganann ve diğerleri, 2010; Khangura ve diğerleri, 2012; Tricco ve diğerleri, 2015). Cochrane'in benimsediği tanıma göre "hızlı kanıt değerlendirme, kanıt üretmek için çeşitli yöntemleri düzenleyerek ya da bu yöntemleri atlayarak geleneksel sistematik derleme sürecini hızlandıran bir bilgi sentezi şeklinde tanımlanmıştır (Garrity ve diğerleri, 2021). Hızlı kanıt değerlendirmeleri, hızlı sonuçlar ortaya koymakta, fakat bunu yaparken kaliteden ödün vermeden yapmayı amaçlamaktadır. Yönteminde titiz ve net olmayı, bu nedenden dolayı sistematik olmayı amaçlamaktadır. Metodolojide zaman ölçeğini kısaltmak için soruların daha odaklı belirlenmesi ve daha az karmaşık arama stratejilerinin kullanılması gibi teknikler yer almaktadır (Grant ve Booth, 2009).

Örneğin "Kuru göz hastalığı alevlenir: Hızlı bir kanıt değerlendirmesi" başlıklı çalışmada kuru göz hastalığının tetikleyicileri arasında klima, rüzgar, okuma, düşük nem, televizyon izleme ve kirlilik sayılabileceği ve hastaların erken tanı ve tedavisinde klinisyenlere yardımcı olmak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu bildirilmiştir (Starr ve diğerleri, 2021).

3.4. Sistematik Derlemeler (Systematic Review)

Sistematik derlemeler "altın standart" olarak kabul edilmektedir. Bu tür derlemeler yüksek düzeyde odaklanmış bir klinik soruyu yanıtlamak için belirli dahil etme kriterlerini karşılayan tüm kanıtları belirlemeye, değerlendirmeye ve sentezlemeye çalışmaktadır (Centre for Reviews and Dissemination, 2009). En iyi literatür derleme türü olarak bilinen sistematik gözden geçirmeler, genellikle Cochrane iş birliği veya İngiliz Ulusal Sağlık Hizmetleri (National Health Service- NHS) İnceleme ve Yaygınlaştırma Merkezi tarafından sağlanan bir literatür gözden geçirmelerinin yürütülmesine ilişkin kılavuzlara bağlı kalarak, araştırma kanıtlarını sistematik olarak aramayı, değerlendirmeyi ve sentezlemeyi amaçlamaktadır (Centre for Reviews and Dissemination, 2009). Konu ile ilgili tüm çalışmaların bulgularını değerlendirmekte ve özetlemektedir. Eğer uygun ise; daha güvenilir sonuçlar sağlamak için çalışmaların sonuçlarını birleştirmektedir. Önceden açıkça belirlenmiş ve tekrarlanabilir yöntemler ile tüm kanıtlar sistematik olarak incelenmekte, sonrasında eleştirel olarak değerlendirilmekte ve klinik sorulara yanıt oluşturabilmesi amaçlı özetlenmektedir. (Griffith University, n.d.; Grant ve Booth, 2009). Sistematik gözden geçirmeler; uluslararası kanıtların ortaya çıkarılması, mevcut uygulamaların onaylanması / değişikliklerin ele alınması, gelecekteki araştırmalar için alanların belirlenmesi, çelişkili sonuçların araştırılması veya karar vermeye rehberlik edecek ifadelerin üretilmesi amacıyla tercih edilmektedir (Munn ve diğerleri, 2018).

Açıkça ifade edilmiş hedefler ve sorular ele alınması, çalışmalar önceden belirlenen dahil etme ve hariç tutma kriterleri ile seçilmesi, yayınlanmış ve yayınlanmamış tüm bilgilerin kapsamlı taranmasının yapılması, çalışmaların taranması ve seçilme süreci açık bir şekilde belirtilmesi, dahil edilen çalışmaların kalitesinin (yanlılık riski), sonuç, bulgular ve tartışmalarındaki geçerliliklerinin değerlendirilmesinin yapılması, dahil edilen araştırmalardan elde edilen verilerin analizinin yapılması, çıkarılan sonuç ve bulguların sentezi ve sunumunun yapılması, sonuçların yorumlanarak ilerideki araştırmalar için önerilerde bulunulması sistematik gözden geçirmenin önemli özellikleridir (Munn ve diğerleri, 2018).

Sistematik gözden geçirme bir ekip tarafından yapılmalıdır. Ekip olarak çalışmak iş yükünü azaltmanın yanı sıra çalışmaların uygun bir şekilde seçilmesi, verilerin çıkarılması ve kanıtın kesinliğinin derecelendirilmesi gibi görevlerin en az iki kişi tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmesi hata olasılığını en aza indirmektedir. İlk kez sistematik gözden geçirme yazacak olan yazarların daha önce bu konuda deneyimli yazarlarla birlikte yol alması önerilmektedir. Sistematik gözden geçirme yazacak ekip içerisinde, incelenen konu alanında uzman bir kişi mutlaka bulunmalıdır. Farklı disiplinlerden fikir almak, tek bir disipline bağlı kalmaktan oluşan varsayımlardan kaçınmaya yardımcı olabilmektedir. Konu ile alakalı uzmanlığa ek olarak metodolojik konuda uzman bir kimsenin bulunması da oldukça önemlidir (Lasserson ve diğerleri, 2019).

Sistematik bir gözden geçirme hazırlamak oldukça karmaşık ve çoklu kararların alınması gereken bir süreçtir. İnceleme sürecindeki yanlılık potansiyelini en aza indirmek için, alınacak bu kararlar incelemeye dahil edilen çalışmaların bulgularına bağlı olmayan şekillerde yapılmalıdır. Gözden geçirmeyi hazırlayacak olan yazarların kanıtlara ilişkin ön bilgileri, sistematik gözden geçirme sorusunun tanımını, çalışmaya dahil edilme ile ilgili kriterlerin seçimini ve analiz edilecek sonuçların önceden belirlenmesini etkileyebilmektedir (Lasserson ve diğerleri, 2019). Sistematik bir gözden geçirme yapmadan önce, halihazırda mevcut veya devam eden incelemelerin olup olmadığını kontrol etmek gerekmektedir. Bu süreç, Cochrane veri tabanlarının araştırılması ile

başlamalıdır (Centre for Reviews and Dissemination, 2009). Cochrane veri tabanlarına ek olarak, İngiltere Sağlık ve Klinik Mükemmellik Enstitüsü (NICE) ve Sağlık Teknolojisi Değerlendirme (NIHR HTA) web siteleri bulunmaktadır (*National Institute for Health and Clinical Excellence*, n.d.; *NIHR National Institute for Health Research*, n.d.). Ayrıca MEDLINE ve diğer uygun bibliyografik veri tabanlarını araştırmak, yakın zamanda yayınlanan gözden geçirmeleri belirlemede yardımcı olabilmektedir. İlgilenilen soruyu ele alan mevcut bir gözden geçirme tespit edilirse, politika ve uygulamalara rehberlik etmek için yeterli kalitede olup olmadığı değerlendirilmelidir. Genel olarak, iyi bir gözden geçirme, iyi tanımlanmış bir soruya odaklanmalı ve uygun yöntemleri kullanmalıdır (Centre for Reviews and Dissemination, 2009). Gözden geçirmeyi yapacak olan ekip, bu incelemeyi yürütebilecek çeşitli becerilere sahip olmalıdır. İdeal olarak, sistematik gözden geçirme yöntemleri, bilgi erişimi, istatistik ve sağlık ekonomisi gibi alanlarda uzmanları içermelidir. Yanlılık ve hataları en aza indirmek için en az iki araştırmacının dahil edilmesi önerilmektedir. Herhangi bir çıkar çatışması var ise sürecin başında açıkça belirtilmeli ve bu çatışmaların gözden geçirme sürecini etkilememesi için adımlar atılmalıdır (Centre for Reviews and Dissemination, 2009).

York Üniversitesi Ulusal Sağlık Araştırmaları Enstitüsü tarafından hazırlanan kılavuza göre sistematik derlemeler 8 aşamada hazırlanmalıdır (Centre for Reviews and Dissemination, 2009). Bu aşamalar Tablo 1'de ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Tablo 1. Sistematik Derleme Hazırlama Aşamaları

1. Sistematik gözden geçirmeler için araştırma kanıtlarının belirlenmesi	- Sistematik bir strateji oluşturarak elektronik ve diğer kaynaklardan arama yapılır. - Yalnızca elektronik ortamdaki aramalar yapmanın dışında, çeşitli uzmanlar ve üreticilerle görüşmek araştırmaya ek bilgi sağlayabilir. - Araştırma sırasında, araştırma ile ilgili bir internet sitesi kurmak faydalı olabilmektedir. Bu site sürekli olarak güncellenmeli ve araştırmanın sonuçları ile ilgili bilgi vermelidir. Ayrıca konu ile ilgilenen diğer araştırmacılarında bilgi göndermesine olanak tanır. - Gözden geçirmenin kapsamına ve zaman çizelgesine bağlı olarak, projenin sonuna doğru literatür araştırmalarının güncellenmesi gerekebilir. - Dahil edilen çalışmaların sonuçlarının nasıl kaydedileceği konusunda ekip içerisinde iş bölümleri yapılmalı. Referansları kaydetmek için EndNote, ProCite ve Mendeley gibi referans programları kullanılmalı. - Arama süreci, daha sonraki bir tarihte yeniden gerçekleştirilebilmesi için ayrıntılarıyla rapor edilmelidir. Tüm ayrıntıları sağlamak, gelecekteki araştırmacılara hem rehber olmakta hem de arama sırasındaki muhtemel eksikliklerin değerlendirilmesine olanak tanır.
2. Çalışmaların seçilmesi	- Literatür taraması, önceden belirlenmiş kriterlere göre yapılır. - Çalışmaların seçilme süreci açık olmalı ve yanlılık riskini en aza indirecek şekilde yürütülmelidir. - Çalışmaların seçilme sürecinde, dahil edilen çalışmaların güvenilir bir şekilde yorumlanıp yorumlanmadıklarını kontrol etmek için bir makale örneği üzerinde pilot deneme yapılmalıdır. Pilot aşama, dahil edilme kriterlerinin geliştirilmesine ve netleştirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Ayrıca seçim süreci için harcanacak zaman konusunda da bir ön bilgi vermektedir. - Dahil etme ile ilgili yargılar, yazarlar arasında farklılık gösterebileceğinden körleme yapılması önerilebilmektedir, fakat bunun süreci uzatabileceği belirtilmiş ve yapılan çalışmalar ile körlemenin sonuçları etkilemediği gösterilmiştir. Bu nedenle körleme olmaksızın 2 bağımsız araştırmacı tarafından yapılması önerilmektedir. - Bazı durumlarda çalışma hakkında rapor edilen bilgi miktarı, dahil etme için yeterli olmadığında çalışmanın yazarları ile iletişime geçmek, ayrıntılı bilgi alma konusunda yardımcı olabilir. - Her incelenen makale ve alınan kararlar için raporlama yapılmalıdır. - Çalışmaların seçimi ile ilgili süreç bir akış şeması ile gösterilmelidir.
3. Verilerin özetlenmesi	- Standartlaştırılmış veri çıkarma formları, sistematik bir gözden geçirmede tutarlılık sağlar, böylece potansiyel olarak yanlılığı azaltır, geçerliliği ve güvenilirliği artırır. - Hazırlanacak formlar hem gözden geçirme sorusu hem de sonraki analizler

	göz önünde bulundurularak tasarlanmalı ve geliştirilmelidir. Veri çıkarma formlarının geliştirilmesi ve pilot uygulaması için projenin başlarında yeterli zaman ayrılmalıdır. • Veri çıkarma formları, daha sonra yapılacak analizler için gerekli bilgileri içermelidir. Araştırmacının özelliklerine ilişkin bilgiler, okuyucuların bu bulguları kendi ilgi alanlarına uygulayabilmesi ve değerlendirebilmelerine olanak sağlamak için yeterince ayrıntılı olmalıdır. • Veri çıkarmanın tarafsız ve güvenilir olması için verilerin kodlanmasıyla ilgili net talimatlar ve kurallar kullanılmalıdır. • İki araştırmacı bağımsız olarak bu formları değerlendirmeli ve değerlendiriciler arasındaki anlaşmazlıklar önceden tanımlanmış bir stratejiye göre çözümlenmelidir.
4. Kalite değerlendirme	• Sistematik gözden geçirmelerin önemli bir parçası, dahil edilen çalışmalarda, çalışma tasarımı, yürütülmesi veya analizindeki yetersizliklerden kaynaklanan yanlılık riskini değerlendirmektir. • Kalite değerlendirmesi yapabilmek için çeşitli araçlar mevcuttur. Bu kalite araçlarını kullanmak sorunlu olabilmektedir. Kalite değerlendirmesi ve sentezinde metodolojik kalitenin kendine ait yönlerinin dikkat alınması tercih edilir. • Eğer mümkün ise, metodolojik kalitenin dahil edilen çalışmaların bulguları üzerindeki potansiyel etkisi dikkate alınmalıdır. • Gözden geçirme çok sayıda çalışmayı içeriyorsa ve kritik değerlendirmesi önemli ölçüde uzmanlık gerektiriyorsa, ayrıntılı kalite değerlendirmesi zaman alabilir.
5. Verilerin sentezi	• Verilerin sentezi, çalışmaların sonuçlarını bir araya getirmeyi ve bulgularını özetlemeyi içerir. • Bu özetleme nicel yaklaşımla ya da sonuçların biçimsel olarak gruplandırılması uygun olmadığında anlatı yaklaşımlarıyla yapılabilir. • Sentezlemede ayrıca, gözlemlenen müdahale etkilerinin çalışmalar arasında tutarlı olup olmadığını araştırmalı ve herhangi bir tutarsızlığın olası nedenleri araştırılmalıdır. • Tüm sentezler, dahil edilen çalışmaların açık ve tanımlayıcı bir özeti oluşturarak başlamalıdır. • Anlatı yaklaşımı sistematik gözden geçirmelerin önemli bir parçasıdır ve sürecin diğer her aşamasında olduğu gibi, yanlılık en aza indirilmelidir. Ayrıca anlatı yaklaşımı tipinde katı bir kurallar dizisi izlenmez. Ancak şeffaflığın korunmasına yarım olmak ve güvenilirlik kazandırmak için genel bir çerçeve uygulanabilir.
Bu çerçevenin 4 elementi: 1. Müdahalenin nasıl, neden ve kimin için işe yaradığına dair bir teori geliştirmek. 2. Dahil edilen çalışmaların bulgularının bir ön sentezini geliştirmek. 3. Çalışmalar içindeki ve çalışmalar arasındaki ilişkileri keşfetmek. 4. Sentezin sağlamlığının değerlendirilmesi. • <u>Nicel sentez yaklaşımında ise:</u> 1. Meta-analiz, müdahale etkilerini tahmin etmede gücü ve kesinliği artırır. 2. Bireysel çalışmaların sonuçları istatistiksel olarak birleştirilerek müdahalenin "ortalama" etkisi tahmin edilmeye çalışılır. 3. Çoğu meta-analiz yöntemi, her bir çalışmadan elde edilen etki tahminlerinin ağırlıklı ortalamasını hesaplamaya dayanır. 4. Sonuçları birleştirmek için kullanılan yöntemler, değerlendirilen sonucun türüne bağlıdır. 5. Nicel sonuçlar, ilgili güven aralıkları ve kesin p değerleri ile ifade edilmelidir. 6. Çalışmalar arasındaki sonuçlardaki farklılıklar araştırılmalıdır. 7. Duyarlılık analizleri, dahil edilen çalışma türüne ve kullanılan yöntemlere ilişkin sonuçların sağlamlığının bir göstergesidir.	
6. Rapor yazma	• Rapor yazma, sistematik derleme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. • Gözden geçirmeler dergi makalesi olarak yayınlanabilir. Araştırmacılar, dergilerin gerekliliklerinin farkında olmalı ve bunlara bağlı kalmalıdır. • Okunabilirlik, rapor yazmanın önemli bir yönüdür; Açıkça sunulmadığı ve anlaşılmadığı taktirde etkisi de azalacaktır. • Özet, raporun en önemli kısmıdır çünkü potansiyel olarak birçok okuyucunun gerçekten okuyacağı tek bölümdür. • Yapılandırılmış bir çerçeve, raporun tartışma bölümünün hazırlanmasında yardımcı olabilir. • Uygulamalar ve politikalar için çıkarımlar yapmak ve daha ileri araştırmalar için önerilerde bulunmak, yalnızca gözden geçirmede yer alan kanıtlara dayandırılmalıdır.

	Gözden geçirmelerde elde edilen bulgular, kılavuz geliştirmelerde sıklıkla kullanılmaktadır.
7. Gözden geçirmenin arşivlenmesi	- Belgelerin saklanması ve korunmasına yönelik politikaların bir komisyon üyesi tarafından belirlenmediği durumlarda, araştırmacılar, neyin ne kadar süreyle saklanacağını en baştan görüşmeyi düşünebilirler. - Hangi belgelerin saklanması için hayati öneme sahip olduğu ve hangilerinin güvenli bir şekilde imha edilebileceği konusunda karar verilmesi gerekir. Çıkarılan veriler ve kalite değerlendirme bilgileri korunmalıdır. Ayrıca, protokol geliştirme, dahil etme taraması ve veri çıkarma sırasında alınan kararların kayıtları benzersizdir ve saklanmalıdır. Toplantı tutanakları, yazışmalar ve akran incelemesi yorumları ve yanıtları da karar verme sürecinin daha ileri kayıtları olarak belirli bir süre için tutulabilir. Nihai raporun bir kopyasının kalıcı olarak saklanması her zaman tavsiye edilir, özellikle de var olan diğer tek kopya komisyon üyelerine sunulan kopya ise. - Konferans özetleri, yazarlardan alınan ek bilgiler ve yayınlanmamış materyaller gibi gözden geçirmede kullanılan bazı bilgilerin daha sonraki bir aşamada elde edilmesi özellikle zor olabilir, bu nedenle basılı kopyalar arşivlenmelidir. İnternette alınan web sayfası bağlantıları da kalıcı olmayabileceğinden bu verilerinde yazdırılması arşivleme için gereklidir. - Materyalleri elektronik olarak arşivlemek kolay ve yerden tasarruf ettirici olsa da kullanılan ekipmanların arızalanabileceği göz önünde bulundurulmalı ve fiziksel kayıtlar tercih edilmelidir.
8. Sistematik gözden geçirmenin bulgularının yaygınlaştırılması	- Araştırmayı sadece erişilebilir kılmak, bu konuda bilgi sahibi olması gerekenlerin bulguları anlamlandırmasını sağlamaz. - Yaygınlaştırma, araştırmanın uygulamaya aktarılmasına yardımcı olabilecek planlı ve aktif bir süreçtir. - Yaygınlaştırma, ek olarak değil, gözden geçirme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmeli ve en baştan düşünülmelidir.

Sistematik derleme ile geleneksel ya da anlatı şeklinde olan narrative derlemeler arasındaki farklılıklar da Tablo 2 de gösterilmiştir (Baker, 2016).

Tablo 2. Sistematik Derleme ile Geleneksel Derleme Arasındaki Farklar

	Sistematik Derleme	Geleneksel derleme
Araştırma sorusu	Yanıtlanacak net bir soruyla veya test edilecek hipotezle başlanır. Spesifik olarak ilgilenilen popülasyonlar, müdahale, karşılaştırma ve sonuç belirtilir.	Cevaplanması gereken net bir soru ile başlanabilir, ancak sıklıkla herhangi bir hipotezi olmayan bir konunun genel tartışmasını içerebilir.
İlgili araştırmaları tarama	Tüm bilimsel çalışmalar tam raporlanmış/yazılmış olarak bulunur. Çalışmaların açık arama stratejisi, kanıt kaynağı/veritabanı kullanır.	Genellikle ilgili tüm literatür bulunur. Konunun uzmanı bildiği önemli makaleleri arar.
Dahil edilme ve dışlama kriterlerine karar verme	Gözden geçiren adına seçim yanlılığını sınırlamak için ne tür çalışmaların dahil edileceği açık olarak belirtilir. Uzman sentezi, tartışması ve iki veya daha fazla gözden geçirenin iş birliği ile her makalenin göze çarpan özelliklerini bildiren tablolar düzenlenir.	Potansiyel olarak önyargılı; nadiren rapor edilir
Çalışma kalitesinin değerlendirilmesi	Makalelerin/çalışmaların metodolojisi değerlendirilir, titizlikle eleştirel değerlendirme yapılır. Müdahale etkinliğinin havuzlanmış bir tahminiyle sonuçlanan meta-analiz yapılabilir (tüm sistematik derlemelerde kullanılabılır).	Nadiren rapor edilir ve genellikle sistematik değildir
Çalışmaların analizi/sentezi	Müdahale etkinliğinin havuzlanmış bir tahminiyle sonuçlanan meta-analiz yapılır (tüm sistematik derlemelerde kullanılabılır).	Genellikle niteliksel bir özet yapılarak, meta-etnografik teknikleri kullanabilir.

3.5. Bütünleştirici Derleme (Integrative Review)

Bütünleştirici inceleme yöntemi, çeşitli metodolojilerin (örneğin deneysel ve deneysel olmayan araştırma) kombinasyonuna izin veren tek yaklaşımdır (Whittemore ve Knafl, 2005). Bu derleme türü, bilimsel kanıtın gücünü değerlendirmek, mevcut araştırmalardaki boşlukları belirlemek, gelecekteki araştırma ihtiyacını belirlemek, ilgili çalışma alanları arasında köprü kurmak, bir alandaki merkezi sorunları belirlemek, bir araştırma sorusu, teorik veya kavramsal bir çerçeve belirlemek ve hangi araştırma yöntemlerinin başarıyla kullanıldığını keşfetmek amacı ile tercih edilmektedir (Russell, 2005). Tanı, tedavi ve bakım alanındaki kanıta dayalı uygulamada daha büyük bir rol oynama potansiyeline sahiptir. Bütünleştirici inceleme yönteminde veri toplama ve çıkarımı geliştirmeye yönelik stratejiler ile analiz, sentez ve sonuç çıkarma yöntemleri yer almaktadır (Whittemore ve Knafl, 2005). Beş aşaması olan bütünleştirici inceleme süreci, (1) problem tanımını, (2) veri toplama veya literatür araştırmasını, (3) verilerin değerlendirilmesini, (4) veri analizini ve (5) sonuçların yorumlanması ile sunulmasını içermektedir. Bütünleştirici inceleme metodolojisi, sonuçları belirli bir bilgi birikimine ve dolayısıyla uygulama ve araştırmaya önemli bir katkı olabilecek ayrıntılı ve düşünceli çalışmayı içermelidir (Russell, 2005).

Bu derleme türünde hedeflenen bir klinik soruyu yanıtlayan ilgili kanıtı tanımlamak için deneysel olmayan bir tasarım, yaklaşım ve arama stratejisi kullanılmakta, araştırmacılar, bir konu alanını objektif olarak eleştirmekte, özetlemekte ve çıkarımlar yapmaktadır. Konuyla ilgili seçilmiş nitel ve nicel araştırma çalışmalarının tematik analizini içermektedir. Kanıtlar arasında randomize kontrollü çalışmalar, gözlemsel çalışmalar, nitel araştırmalar ve klinik araştırmacıların bir konu hakkında objektif olarak eleştirileri bulunabilmekte, bu kanıtlar daha sonra derlemeyi yazan araştırmacılar tarafından eleştirilmekte, özetlenmekte ve bir sonuç ortaya çıkarılmaktadır. Seçilen nitel ve nicel araştırma çalışmalarının sistematik sınıflandırmasını ve tematik analizini içermektedir. Bütünleştirici derlemeler karmaşıktır ve konuyu yeterince kavrama ile ayrıntılara dikkat etmeyi gerektirmektedir (Noble ve Smith, 2018).

Slater ve diğerleri'nin (2022) "Opiod kullanımı ve opiod kullanım bozukluğu olan kişilerin bakımını yapan acil servislere öneriler: bütünleştirici derleme" başlıklı makalesinde, opiod kullanımı nedeniyle risk altındaki bireylerin tanımlanması, motivasyona dayalı müdahaleler sağlanması, farmakoterapik tedavisi, takip ve izlemi hakkında okuyucuya bilgiler sunulmuştur. Bütünleştirici inceleme yönteminde yer alan veri toplama ve çıkarımı geliştirmeye yönelik stratejiler ile analiz, sentez ve sonuç çıkarma yöntemleri kullanılmıştır (Slater ve diğerleri, 2022).

3.6. Gerçekçi İnceleme (Realist Review)

Gerçekçi inceleme türü sıklıkla yöntemleri anlamaya odaklanmakta ve müdahalelerin işe yaradığı veya yaramadığı sonuçlarına ulaşılmaktadır. Müdahaleyi etkileyen mekanizmaların belirlenmesini ve nasıl, hangi koşulda çalıştıklarının araştırılmasını içermektedir. Bu derleme türünde, derlemenin kapsamının açık bir amaçla tanımlamakta, ilgili kanıtların belirlenmesi, özetlerinin ve sentezlerinin açıklanması gerekmektedir. Gerçekçi inceleme, paydaşlar ve hakemler arasındaki uzlaşmaların ardından elde edildiğinden, derlemenin oluşturulma sürecinde paydaş katılımı yüksektir (Noble ve Smith, 2018).

Gerçekçi inceleme, teoriye dayalı ve yorumlayıcı bir literatür taraması türüdür. Bu derleme türü sistematik derlemenin aksine belirli bir araştırma sorusunu yanıtlamak için önceden

belirlenmiş uygunluk kriterlerine uyan tüm ampirik kanıtları toplamayı amaçlar (Berg ve Nanavati, 2016)Gerçekçi inceleme; konu ne, hangi koşullarda, hangi açılardan ve nasıl işe yarar? sorusunu yanıtlamayı amaçlamaktadır. Altta yatan nedensel mekanizmaları tanımlamayı ve farklı koşullar altında nasıl çalıştıklarını keşfetmeyi içeren bir bilim felsefesi olarak gerçekçiliğe dayanmaktadır (Pawson ve diğerleri, 2005)(Berg ve Nanavati, 2016)Yaklaşım olarak hipotezler üretmekte ve yeni müdahale programlarının tasarımını etkilemek için öneriler sunmaktadır. Gerçekçi bir incelemenin amacı altta yatan program teorilerini ifade etmek ve daha sonra bu teorilerin uygun ve üretken olup olmadığını ve nerede olduğunu bulmak için mevcut kanıtları sorgulamaktır (Pawson ve diğerleri, 2005)Bu nedenle, karmaşık sosyal müdahale programları hakkında özetleyici bir yargıya bakmamakta, yalnızca yeni kanıtlar ortaya çıktıkça, bu kanıtların kabulü veya reddine yönelik mantıklı bir açıklama veya teori aramaktadır. Gerçekçi incelemeler, sistematik derlemelerle aynı standart adımların çoğunu takip etmekte, bu adımları araştırma sorusunun belirlenmesi, incelemenin amacı, teorilerin bulunması, kanıtın aranması, kanıtların değerlendirilmesi, sonuçların değerlendirilmesi, bulguların analizi, sonuçların yazılması ve önerilen sunulması oluşturmaktadır (Pawson, 2004).

Mathisen ve diğerleri, (2022) “Hemşirelik öğrencileri için klinik öğrenme ortamını güçlendirmek için uygulama eğitimi kolaylaştırıcılarının kullanımı: Gerçekçi bir inceleme” başlıklı çalışmasında hemşirelik öğrencilerinin klinik öğrenme ortamını nasıl, hangi koşullar altında ve neden güçlendirebileceğine dair teoriye dayalı açıklamalar, gelecekte bu rolün daha da geliştirilmesini destekleyici bilgiler sunulmuştur (Mathisen ve diğerleri, 2022).

3.7. Şemsiye (Geniş Kapsamlı) Derleme (Umbrella Review)

Sistematik olarak ele alınan ve bazen “Şemsiye derleme” olarak adlandırılan literatür taramasıdır. Tıbbi araştırmalarda, sistematik derlemelerin veya meta-analizlerin bir incelemesidir. Bunlara ayrıca incelemelerin genel bakışları, incelemelerin incelemeleri, sistematik derlemelerin özetleri veya incelemelerin sentezleri de denilebilir. Şemsiye derlemeleri, şu anda tıpta mevcut olan en yüksek kanıt seviyeleri arasındadır (Fusar-Poli ve Radua, 2018).

Şemsiye derlemeleri, sağlık hizmetlerinde karar vericilerin geniş bir konu alanı hakkında net bir anlayış kazanmaları için hazır bir araç sağlamaktadır. Burada açıklanan şemsiye derleme metodolojisi, randomize kontrollü çalışmalardan elde edilen nicel kanıtlar dışında rapor veren incelemeleri dikkate alan ilk yöntemdir. Metodoloji, karar vericilere sorulan soruyla ilgili mevcut, en yüksek düzeyde kanıtları kolayca sağlamak için kullanımı kolay ve bilgilendirici bir kanıt tablosu özeti içermektedir (Aromataris ve diğerleri, 2015).

Bu derlemede mevcut kanıtları özetlemek için çoklu araştırma sentezlerinden kanıtlar kullanılmakta, sistematik derlemeler gibi açıkça ortaya koyulan yöntemleri izlemektedir. Bir derleme sorusu oldukça yaygın olduğunda ve konu alanında halihazırda bir takım sistematik derlemeler bulunduğu takdirde faydalıdır. Ancak, toparlanan ve incelenecek olan çalışmalardaki/derlemelerdeki dahil etme kriterleri değişiklik gösterdikçe yorumlamak sorunlu hale gelebilmektedir (Noble ve Smith, 2018). Kılavuzlar ve klinik uygulamalar geliştirmek veya müdahaleleri karşılaştırmak için özellikle yararlıdırlar (Fusar-Poli ve Radua, 2018).

Marc P. McRae (2022) “Enflamasyonu Azaltmada Koenzim Q10 Takviyesi: Bir Şemsiye İncelemesi” başlıklı çalışmasında, literatürde yer alan sistematik derlemeler ve meta

analizleri değerlendirilmesi sonucunda koenzim Q10 takviyesinin proinflatuar sitokinler IL-6 ve TNF-a'yı önemli ölçüde azalttığı bildirilmiştir (McRae, 2022).

Arrondo ve diğerleri'nin (2022) "Çocuklarda ve ergenlerde zihinsel ve fiziksel koşullar arasındaki ilişkiler: Bir şemsiye derlemesi" başlıklı 45 sistematik derleme ve meta-analiz çalışma ile yaklaşık 12,5 milyon kişinin incelendiği çalışmada, obezite ve alerjik durumların çoğunlukla ruhsal bozukluklarla ilişkili olduğu sonucu bildirilmiştir (Arrondo ve diğerleri, 2022).

4. Sonuç

Literatür gözden geçirmeleri, yeni araştırmaları desteklemede ve kanıta dayalı uygulamalarda oldukça değerli kaynaklardır. Seçilmiş olan soru veya konu ile ilgili doğru metodolojinin seçilmesi hem derleme/ inceleme makalesi yazmaya yeni başlayan hem de deneyimli yazarlar için oldukça önemlidir. Özet olarak, bu makalede temel olarak kullanılan literatür derleme/inceleme türlerini, özelliklerini ve hangi yaklaşımı seçebilecekleri konusunda yazarlara bilgiler sunulmuştur. Bu bağlamda, her bir derleme/inceleme türü, farklı araştırma ihtiyaçlarına hitap eden çeşitli metodolojik yaklaşımlar sunar.

Geleneksel derlemeler, belirli bir konuya genel bir bakış sağlamayı amaçlar ve geniş bir perspektif sunar. Ancak, bu tür derlemelerde bazen yanlılık ve metodolojik şeffaflık konularında eksiklikler görülebilir. Kapsam belirleme derlemeleri, daha önce yeterince incelenmemiş veya netleşmemiş konularda, literatürün kapsamını keşfederek gelecekte yapılacak araştırmalar için yol gösterici olabilir. Hızlı kanıt değerlendirmesi ise, özellikle hızlı kararlar alınması gereken durumlarda faydalıdır ve kısa sürede önemli bulgular sunar. Ancak bu hız, bazı önemli araştırmaları gözden kaçırma riskini de beraberinde getirebilir. Sistematik derlemeler, çok daha sıkı bir metodolojiye dayanır ve önceden belirlenmiş kriterlere göre yapılan araştırmaların kapsamlı bir şekilde incelenmesini sağlar. Bu tür incelemeler, genellikle meta-analizle verileri birleştirerek daha güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlar. Bütünleyici derlemeler, nicel ve nitel verilerin bir arada ele alındığı bir yaklaşımdır ve bu sayede çok boyutlu bir bakış açısı kazandırır. Gerçekçi incelemeler, özellikle karmaşık müdahalelerde sonuçlara yön veren altta yatan mekanizmaları ve bağlamsal faktörleri anlamaya odaklanır ve bu sayede daha derinlemesine bilgiler sunar. Son olarak, şemsiye derlemeler, birden fazla sistematik derlemenin bulgularını bir araya getirerek, daha geniş bir çerçevede ve daha kapsamlı bir bakış açısı sunarlar.

Kaynaklar

- Anderson, S., Allen, P., Peckham, S., & Goodwin, N. (2008). Asking the right questions: Scoping studies in the commissioning of research on the organisation and delivery of health services. *Health Research Policy and Systems*, 6(1). <https://doi.org/10.1186/1478-4505-6-7>
- Arksey, H. ve O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology: Theory and Practice*, 8(1), 19-32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Aromataris, E., Fernandez, R., Godfrey, C. M., Holly, C., Khalil, H., & Tungpunkom, P. (2015). Summarizing systematic reviews. *International Journal of Evidence-Based Healthcare*, 13(3), 132-140. <https://doi.org/10.1097/xe.0000000000000055>

- Arrondo, G., Solmi, M., Dragioti, E., Eudave, L., Ruiz-Goikoetxea, M., Ciaurriz-Larraz, A. M., Magallon, S., Carvalho, A. F., Cipriani, A., Fusar-Poli, P., Larsson, H., Correll, C. U., & Cortese, S. (2022). Associations between mental and physical conditions in children and adolescents: An umbrella review. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 137, 104662. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2022.104662>
- Aygin, D. ve Çelik Yılmaz, A. (2020). Elektif Cerrahi Süreçte Yaşanan ve Göz Ardı Edilen Bir Sorun: Ameliyatın Gecikmesi ve İptali. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 36(3), 199-206.
- Baker, J. D. (2016). The Purpose, Process, and Methods of Writing a Literature Review. *AORN Journal*, 103(3), 265–269. <https://doi.org/10.1016/j.aorn.2016.01.016>
- Berg, R. C. ve Nanavati, J. (2016). Realist review: Current practice and future prospects. *Journal of Research Practice*, 12(1), 1-28.
- Centre for Reviews and Dissemination. (2009). Systematic reviews: CRD's guidance for undertaking reviews in health care. University of York.
- Clarke, J. (2011). What is a systematic review. *Evidence-Based Nursing*, 14(3), 64. <https://doi.org/10.1136/ebn.2011.0049>
- Cochrane Library. (n.d.). <https://www.cochranelibrary.com/>
- Cronin, P., Ryan, F., & Coughlan, M. (2008). Undertaking a literature review: a step-by-step approach. *British Journal of Nursing*, 17(1), 38-43. <https://doi.org/10.12968/bjon.2008.17.1.28059>
- Daudt, H. M. L., van Mossel, C., & Scott, S. J. (2013). Enhancing the scoping study methodology: A large, inter-professional team's experience with Arksey and O'Malley's framework. *BMC Medical Research Methodology*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/1471-2288-13-48>
- Drudi, L. M., Ades, M., Landry, T., Gill, H. L., Grenon, S. M., Steinmetz, O. K., & Afilalo, J. (2019). Scoping review of frailty in vascular surgery. *Journal of Vascular Surgery*, 69(6), 1989-1998.e2. <https://doi.org/10.1016/j.jvs.2018.10.053>
- Fusar-Poli, P. ve Radua, J. (2018). Ten simple rules for conducting umbrella reviews. *Evidence-Based Mental Health*, 21(3), 95–100. <https://doi.org/10.1136/ebmental-2018-300014>
- Ganann, R., Ciliska, D., & Thomas, H. (2010). Expediting systematic reviews: Methods and implications of rapid reviews. *Implementation Science*, 5(1), 1-10. <https://doi.org/10.1186/1748-5908-5-56>
- Garritty, C., Gartlehner, G., Nussbaumer-Streit, B., King, V. J., Hamel, C., Kamel, C., Affengruber, L., & Stevens, A. (2021). Cochrane Rapid Reviews Methods Group offers evidence-informed guidance to conduct rapid reviews. *Journal of Clinical Epidemiology*, 130, 13-22. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2020.10.007>

- Grant, M. J. ve Booth, A. (2009). A typology of reviews: An analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health Information and Libraries Journal*, 26(2), 91-108. <https://doi.org/10.1111/j.1471-1842.2009.00848.x>
- Griffith University. (n.d.). <https://libraryguides.griffith.edu.au/systematic-literature-reviews-for-education>
- Higgins, J. P. T., Thomas, J., Chandler, J., Cumpston, M., Li, T., Page, M. J., & Welch, V. A. (2019). Cochrane handbook for systematic reviews of interventions. *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions*. <https://doi.org/10.1002/9781119536604>
- Kabu Hergül, F., Özbayır, T., & Gök, F. (2016). Patients safety in the operating room: a systematic review. *Pamukkale Medical Journal*, 9(1), 87-98. <https://doi.org/10.5505/ptd.2016.32656>
- Kent, P., Keating, J., Bernhardt, J., Carroll, S., Hill, K., & McBurney, H. (1999). Evidence-based practice. *Australian Journal of Physiotherapy*, 45(3), 167-171. [https://doi.org/10.1016/S0004-9514\(14\)60347-0](https://doi.org/10.1016/S0004-9514(14)60347-0)
- Khangura, S., Konnyu, K., Cushman, R., Grimshaw, J., & Moher, D. (2012). Evidence summaries: the evolution of a rapid review approach. *Systematic Reviews*, 1(1). <https://doi.org/10.1186/2046-4053-1-10>
- Lasserson, T. J., Thomas, J., & Higgins, J. P. T. (2019). Starting a review. *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions*, 1-12. <https://doi.org/10.1002/9781119536604.ch1>
- Levac, D., Colquhoun, H., & O'Brien, K. K. (2010). Scoping studies: Advancing the methodology. *Implementation Science*, 5(1). <https://doi.org/10.1186/1748-5908-5-69>
- LoBiondo-Wood, G. ve Haber, J. (2014). Nursing Research: Methods and Critical Appraisal for Evidence-Based Practice. *Journal of Nursing Regulation*, 5(1), 60. [https://doi.org/10.1016/s2155-8256\(15\)30102-2](https://doi.org/10.1016/s2155-8256(15)30102-2)
- Mathisen, C., Heyn, L. G., Jacobsen, T.-I., Bjørk, I. T., & Hansen, E. H. (2022). The use of practice education facilitators to strengthen the clinical learning environment for nursing students: A realist review. *International Journal of Nursing Studies*, 134, 104258. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2022.104258>
- McRae, M. P. (2022). Coenzyme Q10 Supplementation in Reducing Inflammation: An Umbrella Review. *Journal of Chiropractic Medicine* 22(2), 131-137. <https://doi.org/10.1016/j.jcm.2022.07.001>
- Munn, Z., Peters, M. D. J., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology*, 18(1), 1-7. <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>
- Munn, Z., Stern, C., Aromataris, E., Lockwood, C., & Jordan, Z. (2018). What kind of systematic review should i conduct? A proposed typology and guidance for systematic

- reviewers in the medical and health sciences. *BMC Medical Research Methodology*, 18(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12874-017-0468-4>
- Murad, M. H., Asi, N., Alsawas, M., & Alahdab, F. (2016). New evidence pyramid. *Evidence-Based Medicine*, 21(4), 125–127. <https://doi.org/10.1136/ebmed-2016-110401>
- Nagpal, K., Ahmed, K., Vats, A., Yakoub, D., James, D., Ashrafian, H., Darzi, A., Moorthy, K., & Athanasiou, T. (2010). Is minimally invasive surgery beneficial in the management of esophageal cancer? A meta-analysis. *Surgical Endoscopy*, 24(7), 1621-1629. <https://doi.org/10.1007/s00464-009-0822-7>
- National Institute for Health and Clinical Excellence. (n.d.). <https://www.nice.org.uk/>
- NIHR National Institute for Health Research. (n.d.). <https://www.nihr.ac.uk/explore-nihr/funding-programmes/health-technology-assessment.htm>
- Noble, H. ve Smith, J. (2018). Reviewing the literature: Choosing a review design. *Evidence-Based Nursing*, 21(2), 39-41. <https://doi.org/10.1136/eb-2018-102895>
- Onwuegbuzie, A. J. ve Frels, R. (2016). Seven Steps to a Comprehensive Literature Review. *Journal of Educational Social Studies*, 23(2).
- Pawson, R. (2004). Evidence-based policy: A realist perspective. *Making Realism Work: Realist Social Theory and Empirical Research*. <https://doi.org/10.4324/9780203624289>
- Pawson, R., Greenhalgh, T., Harvey, G., & Walshe, K. (2005). Realist review - A new method of systematic review designed for complex policy interventions. *Journal of Health Services Research and Policy*, 10(1), 21-34. <https://doi.org/10.1258/1355819054308530>
- Peterson, K., Anderson, J., Boundy, E., Ferguson, L., & Erickson, K. (2017). Rapid Evidence Review of Bariatric Surgery in Super Obesity (BMI $\geq$ 50 kg/m²). *Journal of General Internal Medicine*, 32, 56-64. <https://doi.org/10.1007/s11606-016-3950-5>
- Russell, C. L. (2005). An overview of the integrative research review. *Progress in Transplantation* 15(1), 8–13. <https://doi.org/10.1177/152692480501500102>
- Slater, T., Rodney, T., Kozachik, S. L., & Finnell, D. S. (2022). Recommendations for Emergency Departments Caring for Persons with Opioid Use and Opioid Use Disorders: An Integrative Review. *Journal of Emergency Nursing*, 48(2). <https://doi.org/10.1016/j.jen.2021.11.003>
- Smith, J. ve Noble, H. (2016). Reviewing the literature. *Evidence-Based Nursing*, 19(1), 2-3. <https://doi.org/10.1136/eb-2015-102252>
- Starr, C. E., Dana, R., Pflugfelder, S. C., Holland, E. J., Zhang, S., Owen, D., & Brazzell, K. (2021). Dry eye disease flares: A rapid evidence assessment. *Ocular Surface* 22, 51–59. <https://doi.org/10.1016/j.jtos.2021.07.001>

Tricco, A. C., Antony, J., Zarin, W., Strifler, L., Ghassemi, M., Ivory, J., Perrier, L., Hutton, B., Moher, D., & Straus, S. E. (2015). A scoping review of rapid review methods. *BMC Medicine*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/s12916-015-0465-6>

Tseng, C., He, X., Chen, W., & Tseng, C.-L. (2022). Evaluating automatic hand hygiene monitoring systems: A scoping review. *Public Health in Practice*, 4, 100290. <https://doi.org/10.1016/j.puhip.2022.100290>

What is a Systematic Review (SR)?. CEBMa. (n.d.). <https://cebma.org/resources/frequently-asked-questions/what-is-a-systematic-review/>

Whittemore, R. ve Knafl, K. (2005). The integrative review: Updated methodology. *Journal of Advanced Nursing* 52(5), 546–553. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2005.03621.x>

Beyanlar

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Çalışma derleme olarak hazırlandığı için etik kurul izni alınmamıştır. Çalışma bir tezden üretilmemiştir, herhangi bir toplantıda sözlü/poster bildirisi olarak sunulmamış veya bildiri kitapçığında özeti basılmamıştır. Yazarlar herhangi bir kurum veya kuruluştan destek almamıştır. Etik açıklamalar: Çalışma derleme olarak hazırlandığı için etik kurul izni alınmamıştır. Yazar katkıları: Fikir/kavram: Aİ, İA; Tasarım: Aİ, İA; Denetleme: Aİ; Veri toplama ve/veya Veri İşleme: Aİ, AT; Analiz ve/veya Yorum: Aİ, AT; Kaynak tarama: EAB, İA, AT; Makalenin Yazımı: Aİ, İA, AT; Eleştirel inceleme: Aİ, İA, AT.

Extended Abstract

Literature reviews are essential in consolidating existing knowledge and pinpointing research gaps. Different review methodologies serve specific purposes in research. For example, scoping reviews are utilized to outline the literature landscape within a defined topic area, while systematic reviews concentrate on summarizing the most reliable evidence on a particular research query. Understanding these distinctions is crucial for researchers to select the most suitable review approach based on their research objectives. In health-related research, several types of literature reviews are commonly utilized. Narrative reviews offer a synopsis of chosen studies to underpin experimental research, whereas integrative reviews center on thematic analysis and categorization of qualitative and quantitative studies. Conversely, realist reviews involve engaging stakeholders to formulate theoretical and interpretive insights from the literature. The selection of review methodology hinges on the research aims and the essence of the topic being explored. Integrative reviews, for instance, encompass data collection, analysis, synthesis, and interpretation to furnish a comprehensive comprehension of a research domain. Conversely, systematic reviews are favored for producing international evidence, validating current practices, identifying research voids, and steering future investigations. In the realm of evidence-based practice, systematic reviews are pivotal in enlightening healthcare professionals and patients about the most reliable evidence, influencing health policies, and establishing research priorities. Through conducting high-quality systematic reviews, researchers bolster the credibility and efficacy of evidence-based practices in healthcare. In conclusion, grasping the subtleties of various literature review types in health-related research is imperative for researchers to execute rigorous and impactful studies, ultimately propelling knowledge forward and enhancing healthcare practices.

Keywords: Review, Review literature, Systematic review.